

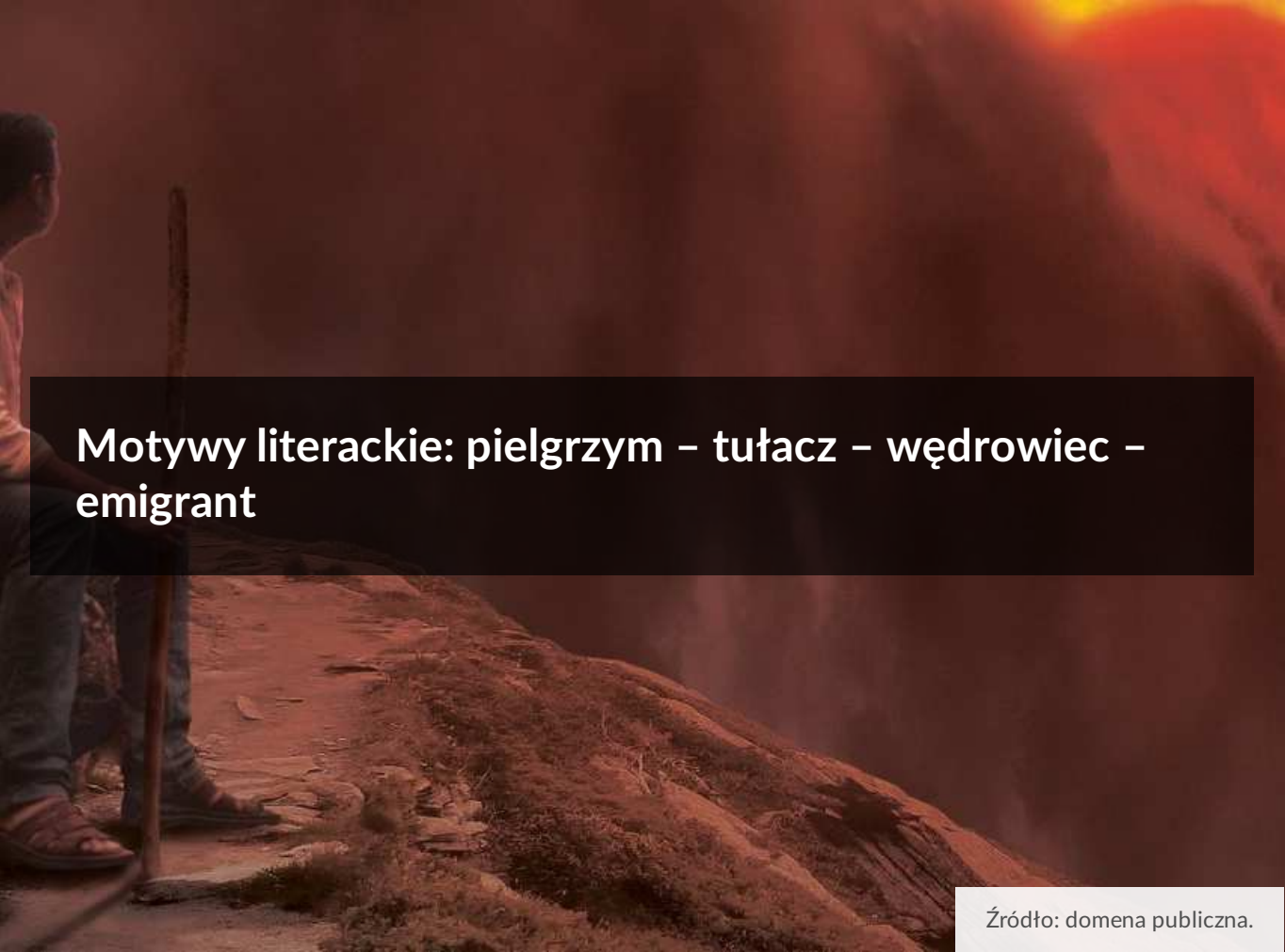

Motywy literackie: pielgrzym – tułacz – wędrowiec – emigrant

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Mapa myśli](#)
- [Galeria zdjęć interaktywnych](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Leopold Staff, *Odys*.
- Źródło: Czesław Miłosz, *W mojej ojczyźnie*.
- Źródło: Stanisław Barańczak, *Jeżeli porcelana, to wyłącznie taka*.
- Źródło: Cyprian Kamil Norwid, *Moja piosnka (II)*.

A person is standing on a rocky, uneven path that leads into the distance. The person is wearing a light-colored shirt and dark pants, and is holding a long, thin staff or stick. The background is a dramatic sky with a bright orange and red sunset or sunrise, with clouds catching the low light. The overall mood is contemplative and adventurous.

Motywy literackie: pielgrzym – tułacz – wędrowiec – emigrant

Źródło: domena publiczna.

((Leopold Staff

Odys

O to chodzi jedynie,
By naprzód wciąż iść śmiało,
Bo zawsze się dochodzi
Gdzie indziej, niż się chciało.

Źródło: Leopold Staff, *Odys*.

Podróż łączy się z toposem *homo viator*, czyli człowieka w podróży lub tułaczce. Oddaje on istotę ludzkiej kondycji jako jednostki działającej i poszukującej. Przemieszczając się w przestrzeni, odbywamy podróże realne, których celem jest odkrywanie nowych zakątków świata i poznawanie ludzi. Podróżujemy także w czasie, zdobywając wiedzę o dawnych dziejach. Ale najważniejszą wędrówką jest ta, którą odbywamy nie wychodząc z domu. To podróż wewnętrzna, w głąb samego siebie. Jej celem jest samopoznanie, dotarcie do Boga lub znalezienie odpowiedzi na podstawowe egzystencjalne pytania. Już bowiem św. Augustyn twierdził, że ktokolwiek wejrzy w głąb własnego serca, tam znajdzie Boga, a wcześniejsi od niego starożytni filozofie nieustrudzenie zachęcali przechodniów: Poznaj

siebie. W wielu kulturach pielgrzym i droga symbolizują ludzkie życie jako nieustanne podróżowanie. Na końcu tej drogi czeka śmierć. A może początek nowej wędrówki?

Twoje cele

- Wymienisz utwory literackie, w których obecny jest motyw podróży bądź tułaczki.
- Scharakteryzujesz różne ujęcia motywu podróży w literaturze i sztuce.
- Wzbogacisz swoją wiedzę na temat kultury i sztuki.

Przeczytaj

Wybrane przykłady ujęcia motywu podróży w literaturze

Informacje o motywie *homo viator* znajdziesz m.in. w lekcji: [Topos homo viator](#)

Ignacy Krasicki *Mikołaja Doświadczynskiego przypadki* (oświecenie)

Tytułowym bohaterem powieści jest polski szlachcic, typowy reprezentant młodego pokolenia Polaków z 2. połowy XVIII w. Księga I opowiada o młodości i niezbyt udanej edukacji Mikołaja, która wiąże się z jego pierwszymi podróżami – do Warszawy i Paryża. Treścią księgi II jest jego pobyt na wyspie Nipu, gdzie znalazł się po katastrofie statku, którym uciekał przed wierzycielami. Poglądy Nipuańczyków, nade wszystko ceniących równość i wolność, wykazują wiele wspólnego z filozofią Jana Jakuba Rousseau.

Utopijno-patriarchalne społeczeństwo Nipu, a w szczególności rozmowy z mistrzem Xaoo, zmieniają przekonania Doświadczynskiego i sprawiają, że po powrocie do kraju będzie się starał wcielić w życie poznane zasady. O tym właśnie opowiada księga III, najbardziej pesymistyczna i ironiczna część powieści.

Po ucieczce z wyspy na statku przewożącym niewolników, zmuszony w Peru do pracy w kopalni, następnie zamknięty w szpitalu dla obłąkanych (gdy wychwalał ustrój Nipu), po 10 latach tułaczki wraca Doświadczynski do kraju. Tutaj następuje bolesna konfrontacja ideałów świadomego już i dojrzałego obywatela ze słabością i rozkładem państwa polskiego. Mikołaj niebawem przekonuje się, że szczytne ideały są niemożliwe do zrealizowania w Polsce. Osiada na wsi i prowadzi żywot samotnika, osłodzony obecnością Julianny – swojej dawnej miłości.

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Cyprian Norwid *Moja piosnka (II)* (romantyzm)

Wiersz Norwida powstał podczas jego pobytu na emigracji (w Nowym Jorku w roku 1854). To liryczne wyznanie poety-emigranta, który tęskni za ojczyzną, w której panuje stary obyczaj o chrześcijańskich korzeniach:

((Cyprian Kamil Norwid

Moja piosnka (II)

(fragment) Do kraju tego, gdzie kruszynę chleba

Podnoszą z ziemi przez uszanowanie

Dla darów Nieba...

Źródło: Cyprian Kamil Norwid, *Moja piosnka (II)*.

Poetyckim wyrazem tej tęsknoty jest powtarzający się w każdej zwrotce refren „Tęskno mi, Panie”. Utwór nie jest jednak tylko realizacją romantycznego motywu pielgrzyma – można go zinterpretować na płaszczyźnie uniwersalnej. Świadczy o tym fakt, że autor nie wymienia nazwy kraju, za którym tęskni, a także czyni liczne aluzje do Biblii. W tym ujęciu byłby to wiersz o próbie określenia tożsamości filozoficzno-religijnej podmiotu lirycznego, wyraz tęsknoty do jasno określonych zasad moralnych, prawdy, Boga.

Sławomir Mrożek *Emigranci* (współczesność)

Bohaterami dramatu są dwaj cudzoziemcy – AA i XX, pochodzący z bliżej nieokreślonego kraju bloku komunistycznego (być może z Polski) i wspólnie zamieszkujący **suterynę** w równie nieokreślonym kraju Europy Zachodniej. Mimo że dzielą mieszkanie oraz niedole emigranta, wydaje się, że wszystko ich różni. AA jest wrażliwym i wyobcowanym intelektualistą, który wyjechał z własnego kraju z powodów politycznych. XX to prostak, którego emigracja wynika wyłącznie z pobudek ekonomicznych. Stosunki między nimi opierają się na swoistej symbiozie, którą należałoby może nazwać pasożytnictwem – XX wykorzystuje AA materialnie, nie płacąc mu za mieszkanie, zjadając jego konserwy i wypalając jego papierosy. Korzyści AA są mniej oczywiste i bardziej „intelektualne”, ponieważ XX służy mu za idealny model niewolnika

Obaj bohaterowie są wytworem systemu totalitarnego, nie potrafią się odnaleźć w nowej rzeczywistości. Emigranci to jedna z najgłębszych i nadal aktualnych analiz sytuacji emigranta.

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

i ma być bohaterem książki, jaką zamierza napisać na temat człowieka żyjącego w systemie totalitarnym.

Słownik

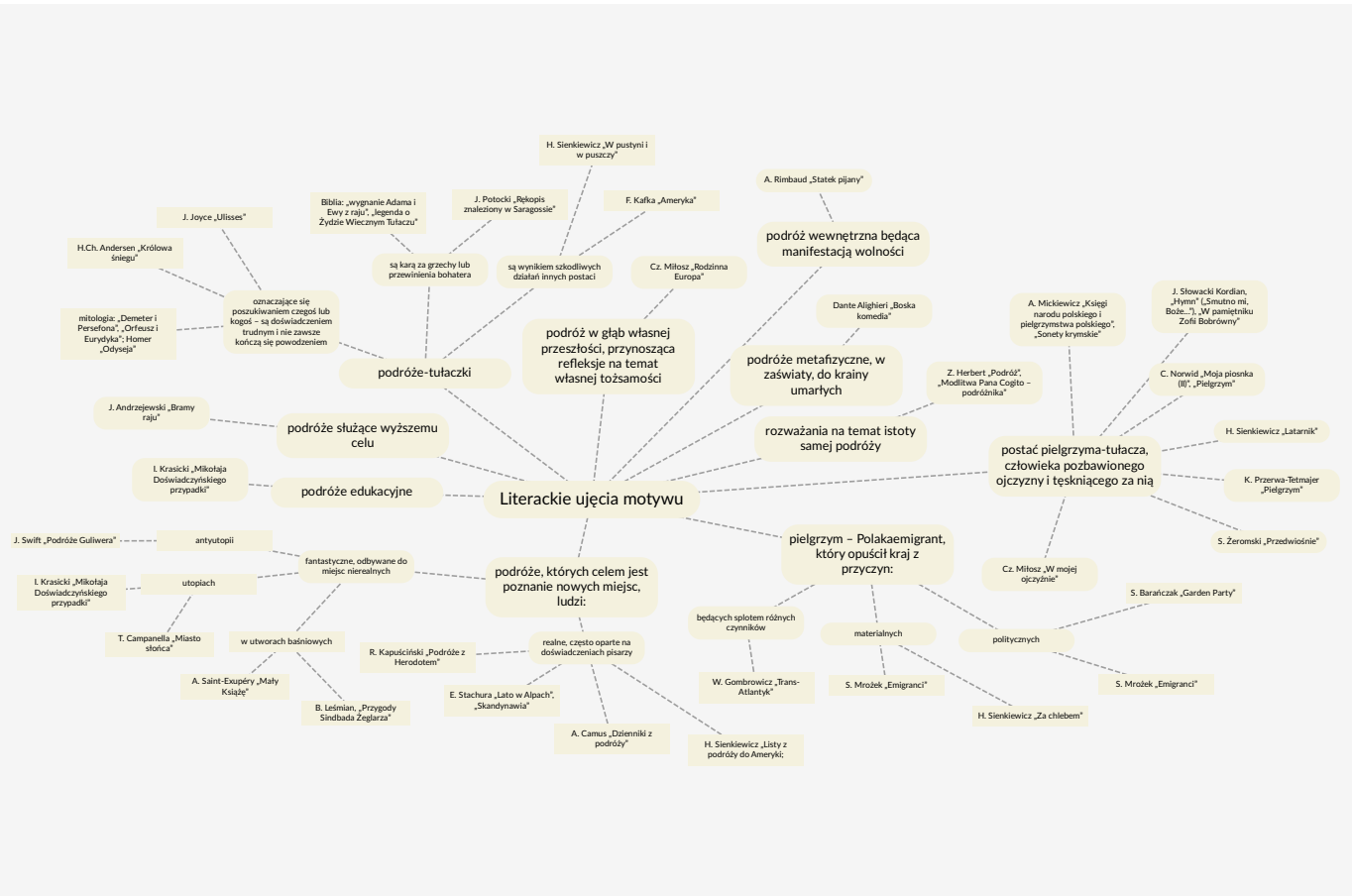
suterena

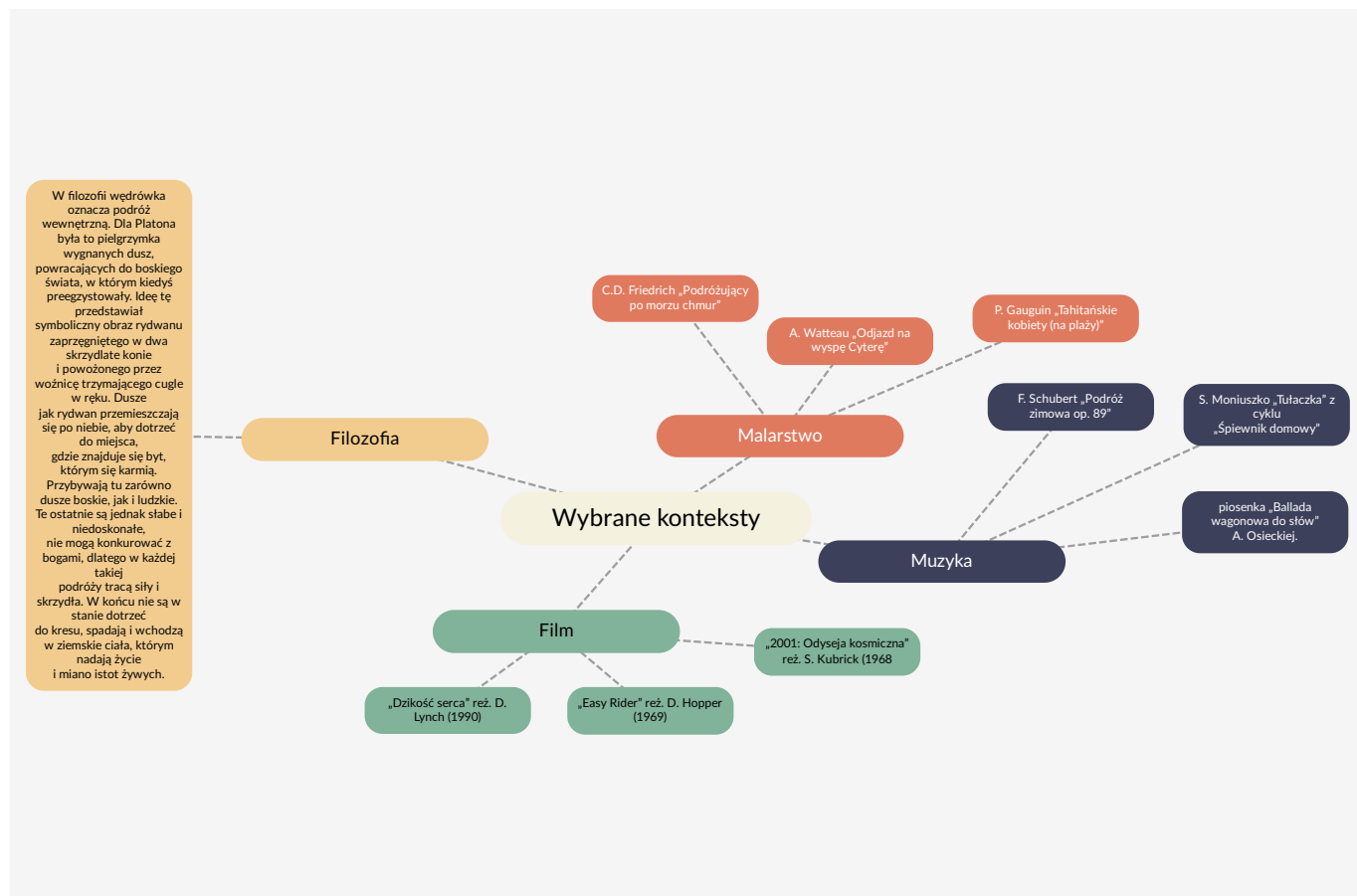
(fr. *sous-terrain* – pod ziemią) część budynku znajdująca się pod parterem, częściowo poniżej poziomu ziemi, wykorzystywana np. na warsztaty lub tanie mieszkania

Mapa myśli

Polecenie 1

Przeanalizuj mapę myśli przedstawiającą różne realizacje motywu podróży. Następnie napisz notatkę syntetyzującą na temat związku między charakterem danej epoki, wydarzeniami historycznymi a realizacją motywu podróży w kulturze.

Polecenie 2

Uzupełnij mapy myśli o własne przykłady realizacji motywu podróży z różnych epok.

Galeria zdjęć interaktywnych

Polecenie 1

Zapoznaj się z prezentacją ilustracji w galerii zdjęć. Zaproponuj cytaty do każdej ilustracji.

Źródło: Hieronim Bosch, *Wędrowiec*, 1498, domena publiczna.

Polecenie 2

Napisz pracę argumentacyjną na temat: Życie człowieka jest nieustanną wędrówką. Odwołaj się w swojej pracy do jednej lektury obowiązkowej, jednej dowolnej i przywołaj co najmniej jeden kontekst interpretacyjny.

Ćwiczenie 1

Zinterpretuj wiersz Stanisława Barańczaka w kontekście motywu wędrówki.

((Stanisław Barańczak

Jeżeli porcelana, to wyłącznie taka

Jeżeli porcelana, to wyłącznie taka,
której nie żal pod butem tragarza lub gąsienicą czołgu;
jeżeli fotel, to niezbyt wygodny, tak aby
nie było przykro podnieść się i odejść;
jeżeli odzież, to tyle, ile można unieść w walizce,
jeżeli książki, to te, które można unieść w pamięci,
jeżeli plany, to takie, by można o nich zapomnieć,
kiedy nadejdzie czas następnej przeprowadzki
na inną ulicę, kontynent, etap dziejowy
lub świat:

kto ci powiedział, że wolno ci się przyzwyczajać?
kto ci powiedział, że cokolwiek jest na zawsze?
czy nikt ci nie powiedział, że nie będziesz nigdy
w świecie
czuł się jak u siebie w domu?

Źródło: Stanisław Barańczak, *Jeżeli porcelana, to wyłącznie taka*.

Ćwiczenie 2

Porównaj wiersz Stanisława Barańczaka z lirykiem Czesława Miłosza.

((Czesław Miłosz

W mojej ojczyźnie

W mojej ojczyźnie, do której nie wrócę,
Jest takie leśne jezioro ogromne,
Chmury szerokie, rozdarte, cudowne
Pamiętam, kiedy wzrok za siebie rzucę.

I płytkich wód szept w jakimś mroku ciemnym,
I dno, na którym są trawy cierniste,
Mew czarnych krzyk, zachodów zimnych czerwień,
Cyranek świsty w górze porywiste.

Śpi w niebie moim to jezioro cierni.
Pochylam się i widzę tam na dnie
Blask mego życia. I to, co straszy mnie,
Jest tam, nim śmierć mój kształt na wieki spełni.

Źródło: Czesław Miłosz, *W mojej ojczyźnie*.

Dla nauczyciela

Autor: Marta Kulikowska

Przedmiot: Język polski

Temat: Motywy literackie: pielgrzym – tułacz – wędrowiec – emigrant

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

- 1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;
- 2) rozpoznaje konwencje literackie i określa ich cechy w utworach (fantastyczną, symboliczną, mimetyczną, realistyczną, naturalistyczną, groteskową);
- 3) rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne i synkretyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej oraz epos, odę, tragedię antyczną, psalm, kronikę, satyrę, sielankę, balladę, dramat romantyczny, powieść poetycką, a także odmiany powieści i dramatu, wymienia ich podstawowe cechy gatunkowe;
- 5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;
- 9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;
- 10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;
- 11) rozumie pojęcie motywu literackiego i toposu, rozpoznaje podstawowe motywy i toposy oraz dostrzega żywotność motywów biblijnych i antycznych w utworach literackich; określa ich rolę w tworzeniu znaczeń uniwersalnych;
- 13) porównuje utwory literackie lub ich fragmenty, dostrzega kontynuacje i nawiązania w porównywanych utworach, określa cechy wspólne i różne;
- 14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;
- 15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny,

biblijny, egzystencjalny;

16) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne. Uczeń:

- wymieni utwory literackie, w których obecny jest motyw podróży bądź tułaczki;
- scharakteryzuje różne ujęcia motywu podróży w literaturze i sztuce;
- wzbogaci swoją wiedzę na temat kultury i sztuki.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- WebQuest.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Na dwa tygodnie przed planowaną lekcją nauczyciel zapowiada, że klasa będzie pracowała metodą WebQuestu. Przedstawia uczniom temat przyszłych zajęć: Motywy literackie: pielgrzym – tułacz – wędrowiec – emigrant. Dzieli klasę na pięć zespołów i przydziela im tematy prezentacji do przygotowania:

- Realizacja toposu homo viator w Biblii.
- Realizacja toposu homo viator w mitologii Greków i Rzymian.
- Realizacja toposu homo viator w literaturze wybranych epok.
- Realizacja toposu homo viator w kulturze popularnej.
- Realizacja toposu homo viator w filmie.

Nauczyciel informuje uczniów, że zespoły powinny podzielić się obowiązkami tak, żeby każdy uczestnik zajęć miał swoje zadanie. Jako źródła wskazuje podopiecznym materiał Motywy literackie: pielgrzym – tułacz – wędrowiec – emigrant, inne materiały na portalu epodreczniki.pl, zbiory cyfrowe: Polona, Ninateka, Filmoteka Narodowa, oraz inne portale gromadzące sprawdzone i opracowane zgodnie ze standardami treści. Uczniowie powinni skupić się na źródłach internetowych, ponieważ na tym polega metoda WebQuestu.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy temat lekcji oraz cele zajęć, omawiając lub ustalając razem z uczniami kryteria sukcesu.
2. Krótka rozmowa wprowadzająca w temat lekcji. Uczniowie objaśniają znaczenie terminu topos, różnicują go z archetypem, wskazują inne znane im topoty w kulturze.

Faza realizacyjna:

1. Zespoły przystępują do prezentacji efektów pracy. Grupy kolejno przedstawiają swoje tematy. Należy narzucić limit czasowy dla pojedynczej prezentacji tak, by każdy zespół miał okazję zaprezentować swój temat. Po zakończonej prezentacji każdej grupy wybrana lub chętna osoba wskazuje mocne i słabe strony wystąpienia.
2. Uczniowie w parach zapoznają się z galerią zdjęć interaktywnych. Wykonują zamieszczone w tej sekcji ćwiczenia. Wybrana osoba przedstawia odpowiedzi.

Faza podsumowująca:

1. Na koniec uczniowie zapoznają się z mapą myśli. Dzięki temu sprawdzą swoją wiedzę dotyczącą realizacji motywu podróży. Tworzą notatkę syntetyzującą na temat związku między charakterem danej epoki, wydarzeniami historycznymi a realizacją motywu podróży w kulturze. Uzupełniają również mapę myśli o własne przykłady realizacji motywu podróży z różnych epok.

Praca domowa:

1. Zapoznaj się z prezentacją ilustracji w galerii zdjęć. Zaproponuj cytat do każdej ilustracji.
2. Napisz pracę argumentacyjną na temat: Życie człowieka jest nieustanną wędrówką. Odwołaj się w swojej pracy do jednej lektury obowiązkowej, jednej dowolnej i przywołaj co najmniej jeden kontekst interpretacyjny.

Materiały pomocnicze:

- Monika Bogdanowska, *Topika*, W: *Retoryka*, Piotr Wilczek, Maria Barłowska, Agnieszka Budzyńska-Daca (red.), Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2008.
- Manfred Lurker, *Słownik obrazów i symboli biblijnych*, tłum. Kazimierz Romaniuk, Poznań 1989.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą przed lekcją zapoznać się z multimediami z sekcji „Mapa myśli”, aby aktywnie uczestniczyć w zajęciach i pogłębiać swoją wiedzę.